

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף קכה

(בעמ' הקודם)

אמר ליה אביי לרבה: בין לשיטתך (= גבו קרקע יש לו, גבו מעות אין לו) ובין לשיטת רב נחמן (= גבו מעות יש לו, גבו קרקע אין לו) קשה –

הקושיא על שיטת רבה:

מאי שנא מעות דלא וכו': לשיטתך, הטעם שאם גבו מעות אין לבכור בהם פי שנים הוא משום ש'מְלָהּ להוצאה ניתנה' (= הוא הלווה לו מעות כדי שיוציא אותם וישתמש בהם), ונמצא שהמעות שהיורשים גובים מהלווה אינם אותם המעות שאביהם הלווה לו (= שהרי הוא לא מחזיר להם את אותם המעות שקיבל מאביהם), וא"כ הרי גם הקרקע שהם גובים מהלווה אינה אותה הקרקע שאביהם הוריש להם, שהרי הלווה היה יכול להחזיר לאביהם מעות ולא קרקע, וא"כ מדוע לשיטתך אם גבו קרקע יש לבכור פי שנים, והרי אביהם לא הוחזק בה?

קושיא נוספת: ועוד: והרי אתה רבה אמרת לקמן שמסתבר טעמם של בני מערבא (= בני ארץ ישראל) שאם קדמה הסבתא ומכרה, מכירתה מכירה (= העניין יבואר לקמן בהרחבה). ולעניינינו מבואר שם, שממון העתיד להגיע לידי המוריש, אם כל זמן שהממון לא הגיע לידי אפטר למכור את הממון למישהו אחר ולהפקיע את הירושה ממנו, הרי שהממון נחשב רק כראוי ולא כמוחזק. ואם כן אף בנושא שלנו, הרי הלווה יכול למכור את הקרקע ולהחזיר את חובו במעות או בקרקע אחרת, וא"כ הקרקע נחשבת רק כראוי ולא כמוחזק, ואם כן קשה מדוע אמר רבה שאם גבו קרקע הרי זה נחשב כמוחזק ובכור נוטל בה פי שנים?

הקושיא על שיטת רב נחמן:

לרב נחמן קשיא: לשיטתו, הטעם שאם גבו קרקע אין לבכור בה פי שנים הוא משום שאין זו הקרקע שאביהם הוריש להם, שהרי אביהם הלווה לו מעות ולא קרקע, וא"כ קשה שהרי גם אם גבו מעות הרי הם אינם אותם המעות שאביהם

הלווה לו, שהרי 'מְלוֹהָ להוצאה ניתנה', ומדוע אם גבו מעות יש לככור בהם פי שנים?

קושיא נוספת: ועוד: והרי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא, יתומים שגבו מהלווה קרקע עבור החוב שהיה חייב לאביהם, הבעל חוב של אביהם (= כלומר שאביהם היה חייב לו חוב ולא החזיר לו) חוזר וגובה אותה מהם, אבל הבעל חוב של אביהם לא יכול לגבות מהם מעות, לפי שמעות הם מטלטלין ואינם משתעבדים לבעל חוב. מוכח שקרקע נחשבת כמוחזקת לאביהם יותר ממעות, ואם כן קשה, מדוע אם גבו קרקע היא נחשבת רק כראוי ולא כמוחזק ואין הבכור נוטל בה פי שנים?

תירוץ: אמר ליה: ענה לו רבה - לא קשה לא עלי ולא על רב נחמן, כיון שרב נחמן ואני רק באנו לכאר את דברי 'בני מערבא' לעיל שאמרו שבכור נוטל פי שנים במְלוֹהָ ולא בריבית, אבל אנחנו לא סוברים כמותם, אלא אנו סוברים כדברי רבי יהודה אמר שמואל לעיל שאמר שאין הבכור נוטל פי שנים במלוה, בין אם גבו קרקע ובין אם גבו מעות.

כעת הגמ' מבארת מה היה המעשה עם הסבתא:

מאי סבתא? מהו הסיפור עם הסבתא שהוזכר למעלה?

דהווא דאמר להו 'נכסי לסבתא ובתרה לירתאי': מעשה באדם שאמר 'אני נותן את כל נכסי לסבתא שלי, ולאחר מותה יירשו את הנכסים היורשים שלי'. דהיינו כשהיא תמות היא לא תוריש את הנכסים לבן שלה או לאחיה וכדומה (הקרוב קרוב קודם). אלא היורשים של הנותן ירשו את הנכסים הללו, דהיינו הבן שלו או הבת שלו וכדומה.

הויא ליה ברתא דהוה נסיבא. שכיבא בחיי בעלה ובחיי סבתא. בתר דשכיבא סבתא, אתא בעל קא תבע: לאיש הזה היתה בת נשואה, הבת נפטרה בחיי בעלה ובחיי הסבתא, ולאחר מכן מתה הסבתא. בא בעלה של הבת ותבע את הנכסים שקבלה הסבתא מחמיו, בטענה שהוא היורש של הבת שמתה.

אמר רב הונא לירתי ואפי' לירתי ירתי, ורב ענן אמר לירתי ולא לירתי ירתי: לדעת רב הונא כוונת הנותן היתה שלאחר מות הסבתא הנכסים יעברו ליורשיו וליורשי יורשיו, דהיינו אפילו לחתנו בעלה של בתו שיורש אותה. אבל לדעת רב ענן כוונתו היתה שרק יורשיו במעגל הראשון יקבלו את הנכסים, ולא יורשיו של יורשיו, ולכן החתן לא מקבל את הנכסים.

שלחו מתם הלכתא כוותיה דרב ענן ולא מטעמיה: שלחו מארץ ישראל הוראה - הלכה כרב ענן שהבעל לא מקבל את הנכסים של הסבתא, אבל לא מהטעם שרב ענן אמר אלא מטעם אחר. והגמרא מבארת -

הלכתא כוותיה דרב ענן דבעל לא ירית ולא מטעמיה. דאילו רב ענן סבר אע"ג דהוה ליה ברא לברתיה לא ירית, ולא היא! דאילו הוה ליה ברא לברתיה ודאי ירית, ובעל היינו טעמא דלא ירית משום דהוה ליה 'ראוי', ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק: לדעת רב ענן גם אם היה לבת בן, הבן לא היה יורש את הנכסים של הסבתא, כי הנותן התכוין רק ליורשי הקרובים ביותר ולא ליורשי יורשיו. אך זה אינו נכון, כי באמת כוונתו לכל היורשים שלו (הקרוב קרוב קודם), ולכן הבן של הבת יורש את הנכסים של הסבתא. והסיבה שהבעל לא יורש את הבת, בגלל שאשתו לא היתה מוחזקת בנכסים הללו אלא הם רק 'ראויים' לבוא לה בעתיד, והדין הוא שהבעל יורש את אשתו במוחזק ולא בראוי.

קושיא: **מכלל דרב הונא סבר בעל נוטל בראוי כבמוחזק:** לפי זה יוצא שרב הונא שאמר שהבעל כן יורש את הנכסים של הסבתא, סובר שהבעל יורש את 'הראוי' לבוא לאשתו. וזה לא יתכן!

תירוץ: א"ר אלעזר דבר זה נפתח בגדולים ונסתיים בקטנים. כל האומר 'אחריו' כאומר 'מעכשיו' דמי: הדין שאמר רב הונא התחיל להתבאר על ידי 'אדם גדול' שהוא רב הונא, והסתיים להתבאר על ידי 'אדם קטן' שהוא אני בעצמי (רבי אליעזר קרא לעצמו 'קטן' ביחס לרב הונא). והביאור הוא, הנותן מתנה למישהו ואומר לו 'אחריו יזכה בהם אדם אחר', בעצם כוונתו לזכות את האדם הנוסף כבר מעכשיו ב'גוף' הנכסים, והוא נותן לאדם הראשון רק את זכות השימוש בנכסים ואכילת הפירות עד לפטירתו. לפי זה, באמת האשה זכתה בנכסים הללו כבר בחייה והיתה מוחזקת בהם, ולכן הבעל יורש אותם לאחר מות הסבתא.

אמר רבה מסתברא טעמא דבני מערבא. דאי קדים סבתא וזבנא, זבינה זביני: מסתבר כהוראת בני ארץ ישראל שאמרו שהבעל לא יורש את הנכסים של הסבתא, ולא כדעת רב הונא. כי באמת הבת לא היתה מוחזקת בנכסים, וממילא בעלה לא יורש אותם. והראיה לכך, שאם הסבתא היתה רוצה למכור את הנכסים שקבלה, היתה יכולה לעשות זאת, והבת לא היתה יורשת כלום גם אם היתה נשארת בחיים.

וכמו שלמדנו במסכת כתובות (דף צה:): האומר נכסי לך ואחריך לפלוני, אם קדם הראשון ומכר, מה שמכר מכר. ומוכח מכאן שהבת לא מקבלת באמת את גוף הנכסים מיד, אלא היא מקבלת אותם לאחר מות הסבתא. ולכן הם נחשבים כ'ראוי' והבעל לא יורש בראוי אלא רק במוחזק.